

Short Communication

Knowledge, attitude and practice of pharmacists on OTC drugs in Qazvin

Gh Meheralian*   Z Moshkani**   MR Javadi***

* Pharmacist, Qazvin University of Medical Sciences, Qazvin, Iran

** Associate professor of epidemiology, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

*** Associate professor of clinical pharmacy, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

***Abstract**

The importance of Over the Counter (OTC) drugs and their massive and irrational usage are obvious concerns in countries all over the world. The more the patients understanding about the medicine they use the more the properly use of it will be achieved and hence, leading to better therapeutic effects. This descriptive study was carried out on 70 pharmacists in 2006 to evaluate the knowledge, attitudes and practice of pharmacists working in Qazvin about the OTC drugs. Two questionnaires were used. The validity of questionnaires was confirmed by most scientists in the field of clinical pharmacy. The behavior of the pharmacists was evaluated using an observational method. Out of 70 pharmacists, 36 were males and 34 females with a mean age of 33 ± 4 years. According to our findings, it was found that the knowledge and attitude of pharmacists on OTC medications is not satisfactory. This could be a rationale for their poor performance regarding the OTC medication.

Keywords: Non-Prescription Drugs, Over The Counter drugs (OTC), Pharmacists, Pharmacies, Qazvin

Corresponding Address: The staff of Deputy of food and drug, Qazvin University of Medical Sciences, Qazvin, Iran

Email: Mehraliana@yahoo.com

Tel: +98 281 3686403

Received: 2008/07/08

Accepted: 2009/05/04

گزارش کوتاه

دانش، نگرش و عملکرد داروسازان شهر قزوین در مورد داروهای بدون نسخه

دکتر غلامحسین مهرعلیان*   دکتر زهرا مشکانی**   دکتر محمدرضا جوادی***

* داروساز عمومی، کارشناس واحد تحقیقات و توسعه معاونت دارو و غذای دانشگاه علوم پزشکی قزوین
 ** دانشیار گروه اپیدمیولوژی دانشگاه علوم پزشکی تهران
 *** دانشیار گروه داروسازی بالینی دانشگاه علوم پزشکی تهران

Email: Mehraliana@yahoo.com

آدرس مکاتبه: قزوین، دانشگاه علوم پزشکی قزوین، معاونت دارو و غذا، تلفن ۰۲۸۱-۳۶۸۶۴۰۳

تاریخ دریافت: ۸۷/۴/۱۸   تاریخ پذیرش: ۸۸/۲/۱۴

* چکیده

مصرف زیاد و بی رویه داروهای بدون نسخه (OTC) یکی از مشکلات بسیاری از کشورها به شمار می‌رود. هر قدر سطح آگاهی بیمار نسبت به دارویی که قصد مصرف آن را دارد بالاتر باشد، آن دارو را به نحو صحیح تری مصرف می‌نماید و نتیجه بهتری از درمان خواهد گرفت. این مطالعه توصیفی در سال ۱۳۸۵ به منظور تعیین میزان آگاهی، نگرش و عملکرد داروسازان شهر قزوین در مورد داروهای OTC انجام شد. جهت تعیین میزان آگاهی و نگرش از پرسش‌نامه‌هایی استفاده شد که روایی آنها توسط متخصصان داروسازی تأیید شده بود و جهت تعیین میزان عملکرد از روش مشاهده‌ای استفاده شد. ۷۰ داروساز (۳۶ نفر زن و ۳۴ نفر مرد) با میانگین سنی 33 ± 4 در این مطالعه شرکت داشتند. آگاهی و نگرش داروسازان در زمینه داروهای OTC در حد مطلوبی نبود که همین امر می‌تواند به عنوان یکی از علل عملکرد ضعیف داروسازان باشد.

کلیدواژه‌ها: داروهای بدون نسخه، داروسازان، داروخانه‌ها، قزوین

* مقدمه

به وجود می‌آید.^(۱،۳) این مطالعه به منظور تعیین دانش، نگرش و عملکرد داروسازان شهر قزوین را نسبت به داروهای OTC انجام شد.

* مواد و روش‌ها:

این مطالعه توصیفی در سال ۱۳۸۵ بر روی تمام داروسازانی که در داروخانه‌های شهر قزوین مشغول به کار بودند، انجام شد. پرسش‌نامه‌های مربوط به بررسی میزان آگاهی و نگرش داروسازان در مورد داروهای OTC با مراجعه حضوری به داروخانه‌ها توسط داروسازان در همان روز تکمیل شدند. برای بررسی عملکرد داروسازان نسبت به داروهای OTC از روش مشاهده مستقیم غیر مشارکتی استفاده شد؛ بدین ترتیب که مشاهده کننده به عنوان خریدار وارد داروخانه شده و از داروساز تقاضای یک نوع داروی OTC می‌نمود. ابزار

به طور کلی داروها را می‌توان به دو دسته تقسیم نمود. دسته اول داروهایی که فقط با ارائه نسخه به داروخانه، به بیمار تحویل داده می‌شوند (POM) و دسته دوم داروهایی که امکان تحویل آنها به بیماران بدون ارائه نسخه (OTC) وجود دارد.^(۱)

طبق گزارش سازمان غذا و داروی آمریکا بیش از یکصد هزار داروی OTC با حدود هزار ماده مؤثر وجود دارد. در این میان بسیاری از کشورها برای کاهش هزینه‌های درمانی، سعی در انتقال یک سری داروها از لیست داروهای نسخه‌ای به لیست داروهای OTC دارند.^(۲)

آنچه در این میان از اهمیت زیادی برخوردار است، نگرانی نسبت به اثربخشی این داروها در مقابل عوارض آنهاست. برای مثال، در ایالات متحده ۳۵ درصد مشکلات درمانی در اثر استفاده نابجا از داروهای OTC

در مجموع نگرش داروسازان در مورد داروهای OTC متوسط بود؛ به طوری که ۲۲ درصد داروسازان نگرش خوب، ۵۴ درصد نگرش متوسط و ۲۴ درصد نگرش ضعیف داشتند.

داروسازان در مورد شناخت داروی OTC از غیر OTC آگاهی نسبتاً ضعیفی داشتند.

به طور میانگین حدود ۴۵ درصد داروسازان در رابطه با تداخل‌های دارویی و عوارض ناخواسته دارویی (ADR) و موارد منع مصرف، پاسخ مناسبی ارایه کردند.

در رابطه با نحوه مصرف داروهای OTC از لحاظ دوره درمان، نیز به طور میانگین حدود ۴۴ درصد داروسازان پاسخ مناسبی ارایه کردند (جدول شماره ۲).

جدول ۲- میزان آگاهی داروسازان در مورد داروهای OTC به صورت تفکیک شده

پاسخ‌ها (درصد)		نوع سؤال
غلط	درست	
۴۵/۴	۵۰/۶	۴/۰۰ شناسایی بیماری
۴۵/۲	۴۴/۳	۱۰/۵ نحوه مصرف داروهای OTC (میزان و زمان مصرف)
۵۷/۴	۳۹/۵	۳/۰۳ شناخت داروهای OTC از غیر OTC
۴۵/۳	۴۵	۹/۷ تداخل‌های دارویی و شناخت عوارض و موارد منع مصرف

یکی از موارد ضعف نسبی داروسازان مربوط به تشخیص نوع بیماری و به دنبال آن انتخاب یک داروی OTC مناسب بود. در مجموع آگاهی داروسازان در مورد داروهای OTC در حد متوسط بوده، به طوری که ۲۱ درصد آگاهی ضعیف و ۵۸ درصد آگاهی متوسط داشتند.

در بررسی عملکرد داروسازان در تمام موارد استاندارد که یک داروساز جهت تحویل یک داروی OTC باید انجام دهد، به شدت ضعیف عمل کردند.

در مجموع داروسازان دارای محدوده نگرش ۴۲±۶/۷۴ و آگاهی ۳۰±۳/۶۷ بودند.

رابطه میزان آگاهی و نگرش داروسازان نسبت به داروهای OTC با متغیرهایی از قبیل سن، جنس، وضعیت

جمع آوری داده‌ها در این بخش واریسی عملکرد داروسازان بود. بعد از حذف یک نمونه از مطالعه، نرخ پاسخ‌دهی ۹۹ درصد بود.

میزان پایایی پرسش‌نامه آگاهی با روش کودر-ریچاردسون ۷۰ درصد و پرسش‌نامه نگرش با روش آلفای کرانباخ ۰/۶۸ بود. جهت تعیین ضریب سختی سؤال‌ها از رابطه $P = 100(\frac{R}{T})$ استفاده و مشخص شد که اغلب سؤال‌های دارای ضریب سختی متوسط بودند.

R = تعداد افرادی که به سؤال پاسخ صحیح داده‌اند.

T = تعداد کل افرادی که به سؤال پاسخ داده‌اند.

جهت تعیین شاخص‌های کیفی در این مطالعه از روش برد میان چارکی استفاده شد.

* یافته‌ها:

۷۰ داروساز (۳۶ نفر زن و ۳۴ نفر مرد) با میانگین سنی آنها 33 ± 4 در این مطالعه شرکت داشتند که ۶۳ نفر از آنها فارغ‌التحصیل از داخل کشور بودند و ۵۹ نفر آنها دارای مدرک دکتری داروسازی بودند که فقط ۳۸ نفر از آنها میل به ادامه تحصیل داشتند.

نگرش داروسازان نسبت به نحوه ارایه داروهای OTC متوسط، نسبت به آگاهی بیماران در مورد داروهای OTC خوب و نسبت به عملکرد دست‌اندرکاران دارو و منابع تأمین اطلاعات افراد در مورد داروهای OTC، ضعیف بود (جدول شماره ۱).

جدول ۱- میزان نگرش داروسازان در مورد داروهای OTC به صورت تفکیک شده

میانگین نمره از صد	نگرش داروسازان
۴۹/۲	نسبت به نحوه ارایه داروهای OTC
۵۳/۹	نسبت به آگاهی افراد در مورد داروهای OTC
۴۳/۶۸	نسبت به عملکرد دست‌اندرکاران دارو و منابع تأمین اطلاعات افراد در مورد داروهای OTC

آموزش مناسب و مداوم قرار گیرند، به دنبال نگرش خوبی که در آنها ایجاد می‌شود، عملکرد آنها نیز تغییر خواهد کرد.

داروسازان فارغ التحصیل از دانشگاه‌های داخل کشور، داروسازانی که تمایل به ادامه تحصیل داشتند و دارای مدرک دکترای داروسازی بودند، نگرش بهتری نسبت به سایر داروسازان در مورد داروهای OTC داشتند. این نگرش خوب نشان می‌دهد این افراد از آموزش مناسب‌تری برخوردار بوده‌اند.

*مراجع:

1. Zimmerman DR. Zimmerman's complete guide to non-prescription drugs. 2nd ed. London: Visink press; 1993. 33, 605, 628
2. Hughes C, Whittlesea C, Luscombe D. Patients' knowledge and perceptions of the side-effects of OTC medication. J Clin Pharm Therap 2002 Aug; 27(4): 243-8
3. Speight G. Drug treatment. 3rd ed. Philadelphia: William and Wilkins; 1987. 225-81
4. Wanpo AL. Non-prescription drugs. 4th ed. London: Blackwell Scientific publication; 1995. 2-11
5. Molai P. Evaluation on the extent of knowledge of pharmacist about OTC drug in Theran and Kermanshah. School of Pharmacy, Shahid Beheshti university of Medical Sciences, 2004; 56-8 [In Persian]

تأهل، سابقه کار، محل فارغ‌التحصیلی، تمایل به ادامه تحصیل، میزان رضایت شغلی، مالکیت داروخانه، میزان تحصیلات، معنی‌دار نبود. ولی بین نگرش و متغیرهای محل فارغ‌التحصیلی، تمایل به ادامه تحصیل و میزان تحصیلات رابطه معنی‌داری مشاهده شد ($p < 0.05$).

*بحث و نتیجه گیری:

در مطالعه حاضر آگاهی داروسازان در مورد داروهای OTC ضعیف، نگرش آنها در حد متوسط و از لحاظ عملکرد استاندارد جهت آرایه داروی OTC به شدت ضعیف بودند. مطالعه‌ها نشان داده‌اند که آگاهی و دانش نسبت به داروهای OTC یکی از ارکان اصلی جهت انتخاب و آرایه این داروها و خدمات مشاوره‌ای در این رابطه است. لذا، داروساز باید از یک توان علمی مناسب و اطلاعات کافی در مورد داروهای OTC برخوردار بوده و انگیزه لازم جهت آرایه اطلاعات دارویی در رابطه با داروهای OTC به بیماران را داشته باشد. در صورت تحقق یافتن این موارد میزان آگاهی بیماران از داروی OTC مصرفی خود نیز افزایش می‌یابد و این امر می‌تواند در بالا بردن کیفیت سلامت جامعه مؤثر باشد.^(۵) نگرش و آگاهی ارتباط نزدیکی با عملکرد دارند. در تحقیق حاضر داروسازان آگاهی و نگرش نسبتاً خوبی نسبت به داروهای OTC نداشتند و در نتیجه انتظار نمی‌رود که از عملکرد مناسبی برخوردار باشند. البته نگرش خوب به دنبال آموزش مناسب حاصل می‌شود. پس می‌توان نتیجه گرفت که وقتی داروسازان تحت یک